

Péntek Imre

Átcsillog létünkön az isteni dimenzió

Kelemen Erzsébet: Rorate

A kortárs irodalom mai alkotói közt sok különös személyiséget találunk. Vannak egyhúrú mesterek, akiket önnön költészetükön kívül más nem érdekel, s vannak a világra, az irodalmi mesterség ezernyi jelenségére reagáló írástudók, akiknek tág érdeklődését csak csodálhatjuk, nem restek egy-egy alkotó életművében elmélyedve értékek után kutatni. Természetesen mindkét típusnak megvan a létjogosultsága. Az évek óta szorgosan dolgozó Kelemen Erzsébet az utóbbiak közé tartozik. Sokoldalúsága már-már zavarba ejtő a Debrecenben élő költőnek-írónak. Hisz tolla alól kikerülnek lírai költemények, regények, drámák, például Teleki Pálról, és ami valóban kuriózum: a magyar vizuális irodalmat tekintő kutatásai egyik fő területének. Monográfiát írt Papp Tiborról, maga is készít vizuális szövegeket, ez azonban nem téríti el a hagyományos formaelemekkel élő versírás gyakorlásától. A 2017-es év különösen sikeres volt számára, hisz két kötetet tett le az asztalra: A meglehetősen terjedelmes tanulmánykötetet: *A szöveg testén túl* címmel, amely L. Simon László lineáris és vizuális költészetével foglalkozik és egy karcsú verskötetet *Rorate* címmel.

Ez a hagyományos eszközökkel élő líra élesen és pontosan fogalmaz. Tárgyát szemléletesen ragadja meg, célratorően mutatja fel. Női szemlélete, lényé nem akadályozza meg, hogy karakterisztikusan érzékeltesse működésének szakrális irányultságát. Ezen túlmenően Benke László, a Kortárs 2010/2-es számában közölt három kötetéről írva megállapítja: „Talán nem szükséges a költő emberi jóságának, becsületének forrását kutatni, mikor a lélek tisztasága magától értetődik. E költői nyelv ugyanúgy a lélek mélyéről sugározza az igazságszeretetet, ahogy az igazság-, magyarság- és emberszeretetet is. Természetesen épp a beteg világ bajai igénylik e gyógyírt, fahasztják fel e tiszta forrást. „Benke jó érzékkel elemzi e három kötetet, felmutatva az egymásra építkező etapokat is. Az *Engedj Uram házád közelébe* az elrendelés és a csábítások, elbukások közti feszültséget veszi górcső alá. De végül a keresztény haza szeretete jelenti a legmagasabb rendű elkötelezettséget: „Vére fröccsen a Báránynak, /s kinek síni kellene, nevet,/ Századok érc-jeges kínjától, óvd meg Uram e nemzetet.” A második kötetben az alázatra, a „sarutlanságra” figyelmezteti a hozzá hasonlókat, akik szinte eszköztelenül veszik fel a küzdelmet az államrezon csapdáival, s joggal kérdi: „össze tudjuk-e rakni/ az eltépettet /lűktetővé az életet?” A harmadik kötet (*Viaszpecsét*) tanulságaként ismét a szeretet erejében bízik, s hogy hazánk képes lesz leülni a szegénység megterített asztalához, „megszegni fény-kenyerünk”. Hogy jöhessen ismét az adventi éjszaka,

a Krisztusra való várakozás meghitt csendje. A küzdelem a „szent és profán” között váltakozó sikerrel folyik, Kelemen Erzsébet költészetének egyik fő motívuma éppen az, hogy felhívja a figyelmet – ahogy egyik tanulmányírója, Nyári Péter írja: A szekularitás életünk része, hiszen nem éppen a Szentből fakad-e életünk? A személyes lét és a mindenség kérdéseire épp úgy a szeretet a válasz... a szent és a profán, a szakrális és szekuláris antinómiájával, mesterséges ellentételezésével az Istent, a Szentet kizárják az életből, vagy formális díszletek közé számúzik, „Holott az isteni szeretet éppenséggel Istennek a világban való mindenkori jelenlétéből fakad: a szentből ered a profán.”

Az új verseskötet, a *Rorate* témakörében – a magyarságféltés és az Isteni küldetés elfogadása mellett – a családról, a szerelem megtartó erejéről is emlékezetes sorokat találunk.

A női hivatás, a gyermeki ragaszkodás szép példája a *Két kezéd kezemben* című nyitó vers. A költő azt a szituációt idézi meg, amikor édesanyja a halálos ágyán küzd az életéért, és ő, mint gyermeke, védangyala végigéli, végigszenvedi a végzetes stációkat. S közben megidéződnek az emlékezetes pillanatok, a gyermekkori boldog hintázások, vagy azok a félelmet keltő helyzetek,

„amikor nincsenek
nem lehetnek miértek
csak a KISZ-titkár
technikatanárnő
és az igazgató vasszigora
ami meghatározza az iskolarendet
s a tanári kar kollektív szégyene
hogy rontom a statisztikát
mert egyedül csak én járok
hittanra misére”

S előbukkan a „szőke lány”, aki „különösen élvezte a kegyetlenséget”, s „mindig 'vigyázott' rám, /jelentéseket készített...” Felbukkan a gyönyörű porta, a kis patak körülvett vár, a gyerekkori játékok erődje, mindaz, ami ezt az idillt jellemzi. S a szomorú pillanatokból mégsem a letargia, a tehetetlenség árad, hanem a bizakodás:

„ha terheket cipeltem
Te erőt adtál akkor is
hogy szikla lehessenek...”

És fordul a kocka, az egykori kislányból magabiztos nő lett, aki édesanyjának testi-lelki gondozója, támasza, s a drámai végkifejletben ismét egymásra talál, a távozó utolsó lélegzetvételéből is bátorítás árad, s a levont következtetés: „s én újra erős vagyok”.

A *Vigyázza lépteink* ismét a gyermeki szemlélethez, a gyermeki világba visz vissza, mely a teremtett világ apró lényének szeretetét emeli centrumba. A kiscica és a nyuszi pusztulása döbbeneti rá a költőt a végesség, a törékenység, a veszteség érzetére. A „Minden élet szent” – elve azonban nem sérülhet, „tudtam, ő is mellettünk lesz majd odaát/a picinyke teremtmény” – írja a költő, mély meggyőződéssel. A vers végén lévő fohász az egyetemes áldását kéri a Mindenekfelettől, hogy „vigyázza lépteink”. A Participáció ennek a létrontásnak az anatómiája: „kasszóra /megtagad/ aki/szeretett.”

A *Könnyek* egy szerelem emlékeinek sajátos topográfija. „Sírásom tóba hulló könnycsepp...” ez a nosztalgikus intonáció vonul végig a több ciklusra tagolt versen. A haladás, a távolodás a vashídon, a hiába való várakozás motívumai sorakoznak egymás után, hogy helyet adjanak a „szétterülő emlékeknek.” A keresés és a látszólagos megtalálás, a „ketté vált ikon” pedig még mindig az összetartozás szép és fájdalmas képe. Az új helyszín a magányról szól, az emlékidézésről, melynek fájdalmát a patakba hulló könnycsepp idézi fel. Az elszakadás szánakozást kelt a másik iránt, amelynek az ég felé kapaszkodó hársfa ad különös hangulatot. Végül az öngyógyítás metódusa: „emléked /mindörökre/ szétterítem / a parton/.” A *Jelek* egy hasonló érzelmi hullámverés lenyomata. A vonatút titokzatos képei, a „hiller tranz” felirata az úton, a kamion szelvényén, melynek végén elmaradnak a „filmkockává szelídülő/tokaji hegyek”. Izgalmat, a nyugtalanság hangulatát sugallja ez a jelképpé váló táj, de érezzük, hogy valami hiányzik, ami értelmezi az egyelőre üres keretet.

„Az elhagyatott síkság
a szívemben egyre nő” – intonálja a második rész. És a fáradtság felhossa a tudat alatt lappangó élményt:

„gyorsan becsukom a szemem...,
de hiába, jelen vagy így is
a vonatkattogásban”

– tárul fel a titok, a veszteség, az együttlétek kongruenciája.

És nagyon szép, fokozásokkal erősített felirat jelenik meg a képzeletben: „szeretlek”. S ez a szó vésődik a vidék jelképeire, tárgyaira, ez a szó „mint örök lenyomat/csak velem fut tovább.” A *Becsukott könyv* szintén egy szerelmi transzponáció. A visszalopakodó érzés felborítja a nehezen összeálló érzelmi egyensúlyt, a könyv korpuszába transzponálódó csomópont nem nyugszik, ki akar törni.

„rejtselek a könyvespolcra, vagy elégesselek?” – olvassuk a kétségbeesett kérdést. Talán az elidegenítés segít, merül fel vers folyamán. De végül az elrejtés, eltemetés tetszik a legjobb megoldásnak, amely végképp elföldeli ezt a veszélyes emlékdarabkát. S a végső ima szép feloldás a vers végén: „s az Úrnak skandáltam neved/ tégedet keresve.”

Érdekes kísérlet a Szurdokszemcsék. A dramatizált lírai jelenet ismét egy nagy szerelem kibontakozása. A természet nagy pannója alatt lejátszódó tengerparti jelenete az egymásra találás talányos játéka, a személyes szabadság korlátainak kutatása. Ahogy olvasható: „Rabság és szabadság bennünk van./Ha korlátainkat ismerjük, szabadok vagyunk. „A „vasléptű magány” elől szökni lehetséges-e? Ez a kérdés gyötri a két szereplőt, a férfit és a nőt, Teoktisz és Taciánát. A gyötrelmet a tengerpart homokjában elmerülő testek egymásra találása oldja meg.

A Kordillerák szintén egy grandiózusra növelt érzelmi motívum, mely a dél-amerikai hegyláncolat találkozásával érzékelteti az összetartozás, a szerelmi eufória túlfűtöttségét. A *Találkozás* – némi iróniával szerkesztett – záró versnek látszik, a kötetben feltáruló szerelmi ciklus befejező részének. Az újból előkerülő szenvedély mindent elsöpör, „megint falni kezded/ az időt a jelenem/” – olvashatjuk a kitarulkozó sorokat, ám ez a végletessé korbácsolt szenvedély, ez az extatikus vallomás nem embernek, hanem a Tiszának szól.

Már-már elfelejtődött, hogy az ötvenes évek hazai kommunista gyakorlatának része volt a deportálás, a kitelepítés a Hortobágyra. A *Hortobágyon* című vers ennek az akciónak a nyomasztó élményét idézi meg.

„vagonok, juhakolok,
meggörbített disznóolák,
szöges bakancstalpuk:
reszkető hajnalon
megölték őket,
de harmadnapra feltámadtak.”

Az *Ima a nemzetért* még direkter szól. A szenvedések könyve egyre súlyosabb lesz, míg elérkezünk ama bizonyos szent férfiakhoz, a damaszkuszi úthoz, mely megváltoztatja az életünk irányát... De ez már a csodák kategóriájába tartozik. S ekkor hangzik el a mennyei figyelmeztetés: „maradj meg a jóban/különben téged is lenyesnek.” Ám még az ilyen és hasonló tanúságtétel is kevés. Az Ananiás általi intés: „lásd az Igazat és halld szájából a szót –, mégis, még mindig hályog borítja szemünket” sem mindig éri el célját. A vers végül a könyörgés sajátos formájára vált, az Úrhoz, a szent közvetítőkhöz, „nehogy későn jöjtenek számíton nemzetünk.” A *Széttepert gyolcs* arra hívja fel a figyelmet, hogy „ha nem fércelik össze/ a gyolcs széttepert szálait a fésületlen Rendet”, akkor a múlt befejezetlen marad, a sebek gyógyíthatatlanok maradnak. A *Rorate* vallomása teszi még magasabbra a mércét, hogy az a bizonyos magyarságféltés – ami több helyütt is megnyilvánul a kötetben – ne maradjon üres szólam. A vers szimbolikus „vándorlása” – a bibliai három királyok nyomán – a „kifosztott nemzetig” vezet, melynek szenvedései, „hét sebből vérző sebe” gyógyításért kiáltanak. A „megtört és elárvult népek” egy

beteljesülő jóslatra várnak, az újjászületés napjára, éjszakájára, amikor az egek a harmatot, az Igazat hozzák el a magasból, s ezért minden ajándék, áldozat kevés. Az is, amit a költő hoz a feltámadás reményében.

A kötet második fele könnyebben befogadható, játékos verseket közöl, amelyekből a humor sem hiányzik. A Fibrilláció ennyi: „Virrasztom éjjel önmagam”. Az aforisztikus megfogalmazások közt van mesterségről is egy szellemes megállapítás: „Csak akkor, amikor elalszik a vers.” A haikuk láncolata japános tömörséggel fogalmazza meg az emberi és természeti jelenségeket.

Ahogy Valahol a végtelenben olvashatjuk:

Egybefonódik
benned és bennem a szó
üde zengzete

A tankák sora is – bár részletezőbben – e körben mozog.

Egyik elgondolkodtató megoldás, az Egy jövődőlés beteljesülésének kezdete:

Hazánk kalitka
amelyből egy boldogság-
madár repül ki:
Európa őrzője
páratlan dicsősége.

Az írás elején Kelemen Erzsébet sokoldúságáról beszéltünk. S akkor még a műfordítást nem is említettük. Egy finn költő, pályatárs Katariina Aila Hamalainen zsoldárainak sorát ismerhetjük meg Kelemen Erzsébet fordításában. (Talán lehetett volna néhány részletet közzé tenni a szerző életművéről, pályájáról, segítségül az olvasónak.) A rokon szemléletű finn alkotó zsoldárai – 151–168-ig – szintén az Úr dicséretét zengik. Sajátos „dicsőítő énekek”, amelyek az odaadás, a szerelmi átadás etapjairól adnak érzékies képeket. A paradicsomi tisztaság, a könyörgés és az ima szólamai hatják át a szöveget. Az utolsó zsoldár áhítata jellemző erre a bukolikus pásztorjátékra, mely az Istenszeretet jeleneteiből, jelenéseiből szövődik össze.

Kelemen Erzsébet kötete folytatja első köteteiben intonált hangját. Számomra igen hatásosak szerelmes versei, melyeket csak egy nő írhatott. Épp azon gondolkodtam el, hogy miben nyilatkozik meg a nőisége, nő mivolta – a nélkül, hogy feminista túlzásokba esne – , akkor azt mondhatom: a megőrzött odaadás, a kapcsolat egykori szépsége, mint drágakövek bukkannak fel az emlékezés tavából. S képes arra is, hogy földi élet jelenségeiben felfedezze azt a szakrális dimenziót, amely képes megszentelni legközönségesebb cselekedeteinket is.

(Orpheusz Kiadó, Budapest, 2017)

Lengyel János

KVIT-ek vagyunk

„Mert Kezdet nincs, csak folytatás van ...” Válogatás a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjainak írásaiból, naplójegyzetek a műhelymunkák résztvevőitől (Szerkesztette: Marcsák Gergely)

A napokban jelent meg a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság *KVIT-füzetek* című sorozatának első darabja, „Mert kezdet nincs, csak folytatás van ...” címmel. A füzet a KVIT tagjainak írásaiból közöl válogatást, Marcsák Gergely szerkesztésében. Úgy vélem, az olvasók többségének már nem kell bemutatnom a KVIT-et, de aki mégsem vagy csak hallomásból ismeri a fiatal kárpátaljai értelmiségieket tömörítő közösséget, az olvassa el Csordás László bevezetőjét, ahol a társaság alapító elnöke röviden bemutatja a KVIT munkásságát, célkitűzéseit. Aki konkrétan érdeklődik a KVIT tevékenysége felől, annak ajánlom Gálfi Dezső 2014-ben, *Felszállási engedély bárki számára* címmel írt részletes beszámolóját.

A magyar abc szabályait követve, Csornyij Dáviddal indul a seregszemle. A történész kolléga a debreceni egyetem doktorandusza, továbbá az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója. Nemrég készítettem vele interjút, ahol is egy határozott elképzelésekkel rendelkező, a világ dolgaihoz pozitívan hozzá álló, szimpatikus fiatalembert ismertem meg. Ezúttal hat verset olvashatunk tőle. Kiemelem a *Határeset* címűt, pontosabban, két remekbe szabott sorát: *Homályos spirálok cikáznak a szempilláim között, ... gondolkodom, hány istent kell még eljátszanom ...*

Kertész Dávid prózát ír, ezúttal három művel képviselteti magát. Dáviddal a 2017-es Irodalmi Karaván során rendhagyó irodalomórán vettünk részt a Beregszászi Magyar Gimnáziumban, ahol tudományos fantasztikus témájú novellákat olvasott fel, örömmel újságolta, hogy egyik művét leköszölte a *Galaktika* magazin. A fiatalember is a Kárpát-medencei Tehetséggondozó akadémiájának hallgatója, továbbá nemrég lett tagja a Pen Clubnak. Figyelemre méltó a *Homines super omnes* című sci fi novellája, amiből megtudhatjuk az emberiség Dávid által elképzelt jövőjét. Megdöbbentő végkifejlete van a *Sírrabló* című novellának, ahol a szerző mellbevágó őszinteséggel rajzolja meg a nyomort, az ember gyakorlatias aljasságát.

Kovács Eleonórában szintén történész kollégát tisztelhetek, aki óraadó tanár az ungvári egyetemen. Prózaíró, szövegeiben egy elképzelt kataklizma utáni, szürreális mikrovilágot tár az olvasók elé. A füzetben megjelennek emblematisz figurái: Mimóza, Olimpia, Philipposz, na és Z. Amikor a múlt század 90-es

éveinek derekán írtam az én Z történeteimet, az ismeretlen ismerős jobbra humoros tanmesék főszereplője volt. Kovács Eleonóra Z.-je teljesen más, ugyanúgy megfoghatatlan, titokzatos, ám egy sajátos teremtett világ része, sőt tartozéka. Klasszikus értelemben nem is főhős, hiszen számos szövegben csupán említés-ként bukkan fel, vagy csak tétlen szereplője az egyszerre kaffkai és örkényi stílusjegyekkel bíró világtörténésnek vagy inkább történésvilágnak. Ebben a világban minden és semmi zajlik egyszerre, sajátosan zaklatott, a maga módján mégis harmonikus. Részlet a *Látogat* című szövegrészből: *Az ajtó fölött Krisztus, két apostollal. A többi tíz az első hódítás idején, a kataklizma előtt ötszáz évvel eltűnt. Egy falfirka ezt hirdeti.* A KVIT körkérdéseinek egyikére a következőket válaszolta: *„Amikor a hangulatra gondolok, mely áthatná Mimóza és Olimpia történeteit, Szvoren Edina Az ország legjobb hóhéra, valamint Bánki Éva Fordított idő című munkája jut eszembe. Előbbi olvasmányélményem Mimóza, utóbbi pedig Olimpia lelkiállapotának érzékeltetésében jelenthet kiindulópontot.”*

Marcus Gergelytől hat, többségében a kisebbségi, a kárpátaljai magyar sorssal foglalkozó verset olvashatunk. Gergő, aki egyben író és zenész, többek között a légerekbe elhurcolt emberekkel is foglalkozik, az *Örök fogság* című műben a meszes Baskíria földjében találja meg az utolsó kárpátaljait. A *Tiborc panasza* görbe tükör napjaink világának, amikor a legszentebb eszméket is bemocskolják, ahol a „pénzért bármit” az irányelv. A *Különjárat* című költeményt az teszi érdekessé, hogy ez a címadója annak a közelmúltban megjelent antológiának, amiben a KVIT tagjai mellett a KMMI tehetséggondozó pályázatának nyertesei is helyet kaptak. Engem a *Vonatokról* című verse érintett meg a leginkább, aminek utolsó négy sora így hangzik:

*Egy apa a műszakra indulva
a sötét hajnalban rossz vonatra szállt.
Míg álmodó lányaira gondolt,
utastársává fogadta a halált.*

A tavaly novemberi irodalmi karavánon találkoztam először Nagy Tamással, aki a lírával foglalkozik, a KVIT füzetbe most öt verse került be. A *Valamilyen magyarázat* a születése körüli eseményekkel foglalkozik, az olvasó a szerzővel együtt tudhatja meg, az miért késik el folyton. A beregszászi szürke mindennapokba kalauzol el az *Ünnepi pillanat* című szabad vers. Részlet a *fuldoklás* című versből:

*nem beszél az álmairól, inkább sejteti.
beolvad a tömegbe, de nem válik vele egygyé.
félelmét cseppenként kapta,
akár egy kórházi beteg az infúziót.*

A 2017-es KVIT-es körkérdésre nyilatkozta az alábbiakat: *„Az egész év a saját (lírai) hangom kereséséről, határait feszegetéséről szólt. Megtörtént az első nagyobb közönség előtti fellépésem Kolozsváron. Szerintem egész jól fejlődök az írás tekintetében, idén már sikerült egy olyan verset írni, ami végre névősnak mondható. Persze, még rengeteget kell javulnom, a jó gondolatok mellett gyakran hibázok, kell a feedback a hozzáértőktől. Nem hinném, hogy különösebben keresni kellene témákat, azok mindig spontán jönnek számomra.”*

Pák Diána tanár, írásait, először a *Szárnypróba* című antológiában olvastam. A füzetben három verse jelent meg, közülük kiemelkedik a *Sztakkátó* című, amely tulajdonképpen egy életigenlő nyelvi játék.

Ráti Emese életrajzában olvastam, hogy a költészet iránt gyerekkorában kezdett el érdeklődni, általános iskolás korától szavalóversenyeken vesz részt. A költészetel 2012 óta foglalkozik komolyabban, 2014 júliusában meghívást kapott a KVIT-be, amelynek azóta is aktív tagja. Két verssel és egy, az iskolás évekkal foglalkozó prózával van jelen. A *Netnapló – Csak röviden* című beszámolóban, többek között, megemlékezik a füzet megjelenéséről is: *„Ekkor már Dávid, Timi és Gergő is a megszokott helyét elfoglalva szemlélgetett egy apró, barna fedelű könyvet. Aztán bevillant, hogy ez a várva várt KVIT-füzet lehet, és igen, az is volt. Gergő annyira büszke volt és boldog, hogy több százszor átlapozta, szemügyre vette és persze én is boldog voltam, hogy végre a kezemben tarthatom.”*

A KVIT korosztály egyik emblemikus alakja Shrek Tímea, aki a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Magyar Kultúra napi rendezvényén vehette át Vári Fábán László főszerkesztőtől az *Együtt* 2017-es Nívó-díját. Timi még nem rendelkezik önálló kötettel, ennek ellenére már ismert írónak számít, műveit ukrán és spanyol nyelvre is lefordították. Bár verseket is ír, fő profilja a próza. Műveiben megfigyelésen alapuló, valóság tartalommal bíró történeteket mesél. Autentikusan hitelesen mutatja be Beregszász, illetve Kárpátalja cigánységének életét. Ilyen a füzetben szereplő *Koldusok* című novella is. A *82 rubel* című, egy jobb sorsra érdemes család története.

Szabó P. Dóra teljesen ismeretlen a számomra, a KVIT oldalán olvasható életrajzból megtudtam, hogy kollégához van szerencsém, hiszen a társaság legfiatalabb tagja a kidsindex.hu internetes hírportál újságírója és riportere. A füzetben található két prózája közül a *Tizenhét* címűt tartom jobbnak. Megrázó, elgondolkodtató történet, ahol a zaklatott meseszöveg következtében a szomorú és megdöbbentő befejezésig izgalomban tartja az olvasót. A *Miért olyan amilyen?* című netnaplóban írja: *„Ismét eltelt egy nap – és nem lett belőlem szardíniakonzerv. Most épp hazafelé gyalogolok a hóesésben. Különböző érzések kavarnak bennem: bevallom, félve érkeztem. De ez mostanra teljesen elmúlt. Nyugodt vagyok.*

Ma biztosan írni fogok. Közben lassan azt is megtudom, miért vagyok olyan, amilyen.”

Varga Nikolett *Ismerős cipőben* című prózáját már ismertem. Volt szerencsém a szerző előadásában hallani a Magyar Írószövetség székházában a tavalyi év során. Arról szól, hogyan kerül egy elnyűtt barna szandál a mesélőtől egy utcaseprő-lányhoz. Jobban sikerültnek tartom *Az ajtó mögött* című novellát, ahol egy egyetemista lány mesél a bohókás öregasszonyról, akinél szobát vesz ki. Ez a két próza sokkal lágyabb, mint Timi vagy Dóra írása, bár szintén a kárpátaljai nyomor-valóságot meséli el, Nikolett finomabb eszközöket használ, elmarad a halálos, megdöbbentő végkifejlet.

A KVIT füzet harmadik fejezetében a már korábban említett Gálfi Dezső-féle beszámoló mellett három másik tudósítást is olvashatunk. Kertész Dávid 2015-ben *Kultúrnomádok Kárpátalján* címmel írt az irodalmi karaván eseményeiről, egy évvel később Marcsák Gergely *Tervezésből jeles* címmel ecsetelte az egyik foglalkozás történéseit. A KVIT-nél szokássá vált, hogy egy-egy foglalkozásra meghívunk ismert magyar szerzőket, egy ilyen meghívásnak tett eleget 2017-ben Finta Éva is. A Sárospatakon élő költő és tanár *Hazahívás* címmel vall élményeiről. „A jövőjét játékosan vagy kínlódva sürgető ifjúság egyaránt lenyűgöz, mint ahogy a titok is, ami a kiteljesedés ígérését bimbózza, rügyezi, tavaszozza.” – írja Finta Éva.

Összességében, irodalmi értékét tekintve a „*Mert kezdet nincs, csak folytatás van ...*” című könyvecske sokkal egységesebb, mint a néhány évvel ezelőtt megjelent *Szárnypróba* című antológia. Bár a beválogatott művek színvonala között itt is van különbség, de nem annyira számottevő. Viszont a válogatásból hiányolom Csordás László és Gálfi Dezső szépirodalmi műveit. Gratulálok a KVIT alkotóinak, várom a következő füzetet.

(*Kárpátaljai Fiatal Magyar Alkotók Közössége. Kálvin Nyomda, Beregszász, 2017*)

Molnár Vilmos

Czegő Zoltán: Katonabogár

Czegő Zoltán *Katonabogár*ának cselekménye nem egy konkrét, jól beazonosítható történelmi időszakban játszódik. Ez egyfajta időtlenséget, örökérvényűséget biztosít a regénynek. Mégis, bár a falu férfi lakosságával, s egyáltalán az egész faluval történeteket nem lehet pontosan kötni egy adott történelmi időponthoz, nyilvánvaló, hogy a XX. századról van szó. Arról a századról, melyben a különféle ideológiák nevében a társadalommal vagy, ha úgy tetszik, a néppel kísérletezgető Hatalom a legnagyobb romlást hozta a székely faluközösségekre. A néppel való kísérletezgetés valamilyen eszme nevében mindig bizonyos társadalmi osztályok, társadalmi csoportok vagy pedig egyes néprészek megbélyegzését, kirekesztését, végső esetben elpusztítását jelentette.

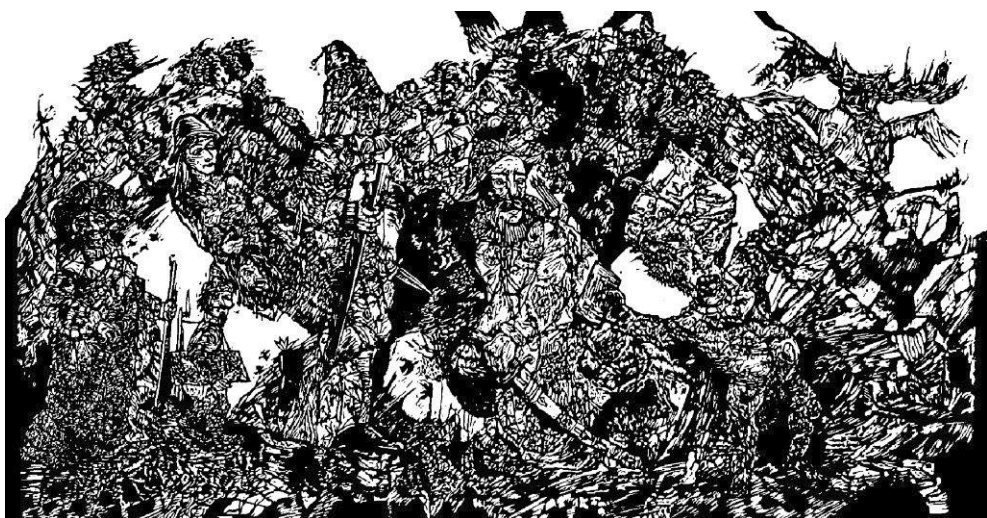
Nemrég egy ismerősöm, aki épp befejezte a *Katonabogár* elolvasását, azt hozta fel, hogy ami a regény végén történik, vagyis hogy egy székely falu felnőtt férfilakosságát deportálják és elpusztítják, ez hihetetlen, ez a science fiction világába tartozik. Pedig történetek hasonló esetek, amikor a második világháború előestéjén, tehát még békeidőben székelyek vagy magyarok lakta erdélyi falvakból a Hatalom kényszermunkára deportálta a civileket, ahonnan sokan bizony nem tértek vissza. És nem is csak férfiakat, hanem volt, hogy nőket is, ráadásul kiskorúakat, ahogy erről a *Székelyföld* folyóiratban is jelent meg pár évvel ezelőtt írás. A valóság sokszor szörnyűbb tud lenni minden borúlátó fikciónál.

Czegő Zoltán regénye nem egy bizonyos székely faluval megérett kataklizmáról szól, hanem összevonva, sűrítve mintegy lényegét, kvintesszenciáját adja annak, amit a Hatalom az idők folyamán tett az egyes székely faluközösségekkel, a rendtartó székely faluval. Vagy amit esetleg tehet még a jövőben is. Ugyanakkor a regényben Szenes néven szereplő falu lakóinak válasza a Hatalom atrocitásaira példaértékű lehet a székely falvak lakói számára. Mármint az a hatalmas közösségi összefogás, ahogy a falu lakói megpróbálják kivédni a Hatalom támadásait. És ami a megmaradásuk záloga is. Arról a nevezetes közösségi összefogásról van szó, amely a régi időkben jellemzője volt a székely falvaknak, de mára mintha kezdett volna odalenni.

Így a *Katonabogár*, bár igen szomorú, sokszor tragikus hangvételű mű, szerintem mégsem nevezhető teljes joggal tragikusnak. A végén – bár szorult, sőt kényszerhelyzetben –, ha szokatlan, meghökkentő formában is, de találnak valamiféle megoldást, hogy a falu ne pusztuljon ki. De az igazi megoldást nem a regény vége, hanem maga az egész regény nyújtja: példa a nagymérvű közösségi összefogásra, amellyel megelőzhető a pusztulás, kivédhető a katasztrófa.

A *Katonabogár* nyelvezete száz százaléig hiteles székely nyelvezet, annak minden búbájával. Ez a regény egyik nagy erőssége. De mint fentebb szó volt róla, a *Katonabogár* nem humoros mű. Éppen így válik nyilvánvalóvá, hogy az ízes székely kifejezések, a figurás nyelvi fordulatok, a székely beszédben megnyilvánuló olykor csavaros gondolkodásmód nem feltétlenül a humorkeltés eszköze. A székely tájnyelv sokszor a sanyarú sors elviseléséhez nélkülözhetetlen menedék, egyfajta hátság, ahová mindig visszavonulhat a székely, ahol mindig otthon érezheti magát, s amit nagyhatalmi döntéssel sem lehet elcsatolni tőle.

(*Székely Könyvtár Sorozat, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2017*)

Hurrá, megyünk háborúzni! (2000, linómetszet)

Fábian Tibor

Egy édesapa becsülete nyomában

Mersdorf Ilona – Horváth Pál: Erről nem beszéltünk

„Volt olyan 'baráti' beszélgetés, amelyről az öt résztvevő közül kettő jelentett.” A félmilliót is elérte a romániai besúgók száma. Csak a gondolatok voltak biztonságban. Mersdorf Ilona és Horváth Pál dokumentumkönyvének* árnyékvilágában a titkoszolgálat fondorlatosan behalózza egy település értelmiségét. Az „Erről nem beszéltünk” Beszterce ostromát idézi, a kommunizmus hatvanas és hetvenes évtizedeiből.

Egy középkorú üzletember bécsi irodájában megcsörren a telefon. Egyik volt besztercei osztálytársa érdeklődik, eljön-e a közelgő osztálytalálkozójukra. Igenlő válasza után barátilag figyelmezteti: „Ne csodálkozz, ha lesznek, akik nem fognak veled szóba állni.”

Ezzel a telefonnal kezdődik minden. És egy hamarosan továbbküldött újságcikkkel folytatódik, amelyben a rég elhunyt édesapát azzal vádolja a szerző, hogy Horváth Pál egykori besztercei magyartanár együttműködött a Szekuritátéval. Müller Árpád állítását arra alapozta, hogy Horváth Pál egyik tanártársa ellen tanúskodott 1960-ban, egy besztercei koncepció per során, sőt szerinte Horváth a vád koronatanújaként működött közre Schuller Jenő elítélésében. A 38 évvel később megírt újságcikk rég eltemetett emlékeket ébreszt a város lakóiban. Az ifjabb Horváth Pál konszolidált ausztriai életében egyszerre csak arra ébred, hogy édesapját az egykori kommunista rendszerrel való összejátszással gyanúsítják. Lelkében évekig ott lappang ez az egyoldalú állítás, amely ellen apja már nem védekezhet. A múltnak egy általa lezártnak vélt szakasza dereng fel előtte, amit ő még fiatalon a háta mögött hagyott, amikor megözvegyült édesanyjával egy Trabantban elindultak új életet kezdeni.

Eltelik 13 év, és újra szól a telefon a bécsi irodában: volt osztálytársai értesítik Pált, hogy a besztercei városvezetés utcát nevez el édesapjáról, az egykori magyartanáról, igazgatóhelyettesről, a helyi diákszínház atyjáról, köztisztviselőként álló személyiségről. Azonban röviddel ezután a korábbi befektető hadjárat is szárnyra kap, megismételve vádjait, miszerint Horváth Pál besúgó volt.

Anyját hiába kérdezi, ő magába zárja a fájdalmas emlékeket, ezért Pálban megéri az elhatározás: utána jár a történeteknek. Ő maga öt évvel a sokat emlegetett per után született, nem tudhatja hát igazak-e vagy sem az apjával kapcsolatos vádak. A történet a helyi magyar közösséget is megosztja. Mindenki tiszteli az egykori tanár úr közösségépítő és kulturális munkáját, de a koncepció perben való részvételét többek megbocsáthatatlan botlásaként tartják számon.

Ifjabb Horváth Pál visszatér Erdélybe. Felkeresi apja volt barátait, kollégáit, ismerőseit. Az idő sürgeti, hiszen néhány ismerőstől már végérvényesen „elkészt”. Elsőként az 1960-as meghurcoltat, Schuller Jenőt keresi fel és nyomában még sokakat. A beszélgetések nehezen indulnak, óvják: ne foglalkozzon a múlttal. A legtöbben igyekeznek végképp magukba zárni a kommunizmus személyüket érintő viharait. Kiderül, hogy az 1960-as per koncepciók előzménye voltaképpen egy 1959-es központi bizottsági határozat, amelyben a Ceausescu-előd Gheorghe Gheorghiu-Dej pártfőtitkár utasítást ad az erdélyi magyar oktatással való leszámolásra. A titkosszolgálat kreált vádakkal robbantja szét a tanári közösségeket, meghurcolja a város prominens tagjait, elhinti az egymás iránti gyanakvás magvait. Miközben majd mindenki áldozatnak tartja magát, bárkiről könnyűszerrel elhiszik és elhitetik velük, hogy besúgó. A besztercei Schuller-per annak a folyamatnak a nyitánya, amely egy kisvárosi magyar közösséget két évtized aknamunkájával sikeresen erodál, megfélemlít, beszervez, és kivándorlásra készítet. A Szeku ördögi munkáját mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az egymás ellen fordított személyek évtizedek múltán, a rendszerváltozás után is fenntartják egymás elleni vádjait.

Pál kutatásának másik irányát a titkosszolgálati iratok képezik, a Szekuritás Irattárát Vizsgáló Országos Tanács archívumában. Az ezeröttszáz oldalnyi dokumentum átnézése során végre kézbe veheti az édesapja beszerzésére irányuló iratot is. Az igazság pillanata, de a megnyugvás is. Édesapja beszerzési kísérlete meghiúsult, Horváth Pál ugyanis egy ügyes trükkel felvételét kérte a pártba, majd a szerveknek sajnálkozva széttárta kezeit: lépése miatt elveszítette az „elleneséges elemek bizalmát”. A reá vonatkozó dossziék négy vaskos kötetet tesznek ki, az első irat 1952-ben, az utolsó pedig 1982-ben íródott, négy évvel a halála után. Az iratgyűjtőkből kirajzolódott a besztercei magyarság két évtizedes története, egy árnyékvilágé, amely éjjel-nappal leste minden lélegzetvételüket. Pál száznál több ügynök fedőnevét listázta ki, akik több mint félezer emberről jelentettek. Volt olyan „baráti” beszélgetés, amelyikről az öt résztvevő közül kettő is jelentett. A rendszer mindenről tudni akart. Csak a gondolatok voltak biztonságban. A rendszerváltás előtti Romániában félmillió besúgó jelentett környezetéről, munkahelyéről, sőt bizonyos esetekben a saját családjáról is. Pál elmesél egy epizódot a bukaresti irattárból, ahol egy férfi az eléje tett dokumentumba tekintve sírni kezd. Kicsoda az, aki jelentett róla, kérdezik tőle részvétellel. Otthon főzi az ebédet, jön a megtört válasz.

Popescu ügynök Szürke Háznak nevezett Szeku-központ „rendezői” utasítására 1971-ben belép a Horváth Pál-vezette színjátszó körbe. A tanár úr bizalmába fogadja, családtagnak számít, a kis Palival is törődik. Horváth Pál úgy véli, méltó utódot talált a színjátszó kör élére. Sorstársnak tartják, hiszen elpanaszol-

ja, hogy németországi letelepedési kérelme miatt zaklatják. Közben a Szekunál gyorsan emelkedik a ranglétrán. 1972-től már kémelhárítói kiképzést kap, majd megbízzák a besztercei evangélikus lelkész megfigyelésével. Ennek kedvéért áttér evangélikus hitre. Saját csapdájába esik: éppen hasznos szolgálatai miatt késleltetik távozását. Amikor végül hét év után kiengedik, az emigráns szász és magyar csoportokról jelent. Marikucza Péter, az egykori Popescu ügynök néhány Németországban töltött év után Magyarországon telepedik le. A székesfehérvári Lions Club honlapja szerint hitvallása „szolgálni a bajban lévőket”. Aktív közösségi életet él, lakóhelyén, Lajoskomáromban a helyi történelmi kört vezeti. Pál keserűen jegyzi meg róla: szemmel láthatóan egész életében megőrizte azt a képességét, hogy kaméleonként a környezetéhez idomuljon.

A karaktergyilkos suttogó hadjáratra Pál, immár bizonyítékokkal a kezében válasszol, méghozzá ott, ahol minden elkezdődött: Besztercén, az érintettek jelenlétében. A tényekkel és dokumentumokkal alátámasztott előadás eléri célját, a résztvevők egyperces néma csenddel adóznak Horváth Pál emlékének, a vádaskodó hadjáratot folytató személy pedig nyilvánosan bocsánatot kér.

Ifjabb Horváth Pál a sokéves kutatómunka anyagát szerzőtársával, Mersdorf Ilonával kötetbe szerkesztette, mely családi történetként indul, de látóképe folyamatosan bővül, így végül egy teljes város közösségére nyerünk rátekintést. Ugyanígy minden erdélyi, magyarországi városnak megvan a maga vész-korszaka, a kommunizmus időszakából, jó lenne azokat is felszínre hozni, a múlt kavicsaiból kirakni az egységes képet, ahogyan azt Horváth Pálék is tették. Köszönet érte.

(Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2017)

Lőrincz József

Az idiltől a jelenig

P. Buzogány Árpád: Világpótlék

A székelyudvarhelyi Szent István Napok keretében szervezett könyvvásáron volt alkalmunk találkozni P. Buzogány Árpád legújabb, *Világpótlék* című verseskötetével, amely az Udvarhely-szék Kulturális Egyesület Kiadásában jelent meg*. A szellős, tetszetős külalakú, 90 oldalas könyv három ciklusában a költő hetvenegy költeményét olvashatjuk. A könyv látható nyelve is a környező (székely) világhoz való kötődésre utal: a borítón sóváradi kapumotívum, a könyvbelső illusztrációiként korondi toplász minták láthatók. A borítóterv és a műszaki szerkesztés Kolumbán Zsuzsanna munkája.

Tartalmuknál fogva a versek sajátos lét-és ismeretelméleti megközelítést tesznek lehetővé. Már a kötet cím is felhívó, eligazító jellegű. Értelmezésben a szerző a költészetet, az irodalmat tartja világpótléknak, a lét, saját léte fontos összetevőjének. Ami, ha mellékesnek tűnik is, lényegi. Ez utóbbi lenne az első könyvfülre kiemelt *Szavak* című vers üzenete is: a vers céltudatos, az embert szolgáló szépség, esztétikum. Nem ködösítő, mellébeszélő játék, céltalan szószaporítás, hanem a lényeg lényege. Ragaszkodnunk kell hozzá, mint az életünkhöz.

A sokhangú, sokregiszterű kötet versei az első, *Lelkek hazája* című ciklusban a szűkebb pátria, Udvarhelyszék tájaihoz való kötődésről vallanak, a természet, a makro- és mikrokozmosz csodáit rögzítik. A költemények érzékeny lélek és kiváló megfigyelő, élénk fantáziájú, művészi empátiával megáldott ember megnyilvánulásai. Erős dallamosság, líraiság, harmóniakeresés jellemzi őket. Emberszeretet, életszeretet. A hangsúlyos verselés különböző ritmusformái, a jól csengő, tiszta rímek, a hangszimbolika, szóhangulat eszközei célszerűen erősítik a versek kifejező erejét, jól segítik a költői cél megvalósulását. Erőtlen képteremtő készség figyelhető meg a költeményekben, de a fogalmi költészet eszközeit is tudatosan használja a költő. A versszöveg tömör, gondolatokkal, érzelmekkel telített, érthető, értelmezhető. A költői nyelv elemeinek, eszközeinek gazdaságos kezelése avatott költőre vall.

A dal műfajában íródott a kötet legtöbb költeménye. Leggyakoribbak a harmóniakeresés, harmóniateremtés háromszakaszos versművei, de az irónia, szarkazmus, a himnikus emelkedettség, a lázadó indulatosság is hangot kap a szövegekben. Leginkább az első ciklusban található a tiszta összhang versei, idillek: *Áprilisi kertekben*, *Reggeli leltár*, *Hársfavirágok üzenete*, *Éjjel hullnak az almák*, *Új nap a bőzödújfalusi tó fölött*, ám a ciklusvégen már nyomasztó jelek zavarják

meg ezt az összhangot. A költő az értéktelítettség képzete után értékvesztéyzett-ségről tudósít, világimádata kétségbeesésbe vált át (*Árnyék Udvarhely fölött*, *Ébresztő után*, *Júniusi vihar után*, *Szusszan a hajnal*). A *Játék vagyunk Isten kezében* című második ciklus a társra vágyás szép verseit tartalmazza: *Szemedből robban szét*, *Hűvös a konyha*, *Várakozás teleholdnál*, *Hajnali ének*, *Csöpp pontok a képen*, *Fényesedik az ég, ne indulj*, *Holdfénytől hajnali ködíg*, *Esővárók*, *Vékony, ősz fénnyben* stb. Megkapó a szerelemről himnikusan valló *Hajnali ének*, *Reggelek ereje*, *Márciusi szózat*, *Hajnal virágzik*, *Hajnalban*, *Április fényében*. Ám a gyönyörű versekből, idillekből kiérzik nemegyszer a szerelem sérülékenysége, veszélyeztettségének tragikuma: *Árnyék húzik*, *Könnyecsepp szavakon*, *Azonosítás*, *Langyos pillantásról*, *Haragos víz mellett*, *Decemberi álom eleje*, *Szürkül a szerelem*, *A tornácon*, *hosszú padon*.

A harmadik ciklus címe, a *Bicskahegyi élet* mintha valami társadalmi veszélyhelyzetre utalna. És tényleg, az összhang csodáira figyelő versek után itt egyre inkább jelentkeznek a lét diszharmonikus jegyeit észrevező megfogalmazások. És ebből a szempontból a könyv crescendo jellegű, a költő egyre inkább a társadalom emberellenes jellegére hívja fel a figyelmet, vagy az ellen tiltakozik. A *Láthatatlan szeretetben* nyilvánvaló a költő szeretetkereső gesztusa, talán az olvasók táborában véli megtalálni a megtartó, óriási erőt. A „láthatatlan szeretet” az olvasók ragaszkodása, az emberiesség, a szociális empátia lenne. A kötet címet adó *Világpótlék* című költemény eléggé zárt, hermetikus szöveg. Bizonyos veszélyhelyzetre, hiányérzetre enged következtetni, és felhívó jellegű is. Egyértelmű, hogy a világnak változtatásra lenne szüksége. A költővé válás, a kiválás tragikumát fogalmazza meg az *Ezzel kezdődött* című költemény. És a költővé válás pillanatától – P. Buzogány Árpád szerint – kötelező a felelős megszólalás, még akkor is, ha kellemetlenséggel jár, esetleg nehezünkre esik, létünk is veszélyeztetett (*Félelem*). Így történik, hogy a következő versek közül nem egy felér egy szelíd zengésű vilámmal: *Szabadon, üres szívvel*, *Fölösleges kérdések*, *Indulás idegenségbe*, *Létrákon mászhatnánk fel*. Ijesztő árnyék vetül a versre, a vers végre: *Átok alatt*, *Nagy szélben*, *Nem kell az egységes táp*, *Lánc nélkül*). Kiábrándulttá, szarkasztikusá szigorodik a költői hang. Szurrealisztikus, abszurd képek, ellentétek érzékeltetik létünk kaotikus voltát: *„Kockás egék szimatolják az eget./ Zöld holdak sorakoznak fejünk fölött”, „Narancssárga golyó az élet”, „Vékony vasak mögött új világ./ idegenek élnek mámorát”*. A helyzetértelmezés természetes következménye, hogy felerősödik a versekben a szeretet, az emberiesség, a hagyomány, a kultúra, a nemzeti értékek féltése: *Bicskahegyi élet*, *Nagyanyám ráncos mosolyáról*, *Fejünkben zagyvaság*. A költő, aki foglalkozása szerint művelődési felügyelő, a kultúra mindenese, írásaiban is az értékmentés apostolává minősül. Bölcselő költeményeiből néhány tanulság: *„Ember, ne legyél panaszos fajta. Soha ne legyél bánatos, síró, / Soha ne*

legyen fölötted bíró, ne égjen lelked idegen máglyán” (Hárslevél üzenete); „Tanulj meg/ mindenkivel csak jónak lenni,/ mert hatalmas életed a tét - / a minden vagy a semmi”. (A mai lecke).

Az önzés, a másokon való uralkodni vágyás tépi szét ma darabokra a világot – figyelmeztet a költő.

Az idilltől a kétségbeesésig: ezt az utat járhatjuk be P. Buzogány Árpád új verskönyvében, amelyben a szerző értünk aggódik, nem ellenünk.

(Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2016)

Keresztek hegye II. – Maga (2014, linómetszet)

Lukáts János

Karnyújtásra az ég...

Csernák Árpád: Olajfában lakozó. Ország László fotóival

Töpreng az olvasó, vajon apokrif imakönyvet, családi emlékgyűjteményt, útikalauzt egy lélekkalandozáshoz, vagy egy titokzatos logikájú novellafüzért tart-e a kezében. De bármelyik mellé teszi is le voksát, nem csalódhat, a rejtett szándékok és műfajok mind egy irányba mutatnak, bár sem a szándékot, sem a műfajokat nem könnyű néven nevezni. Még akkor sem, ha a szöveggel egyenértékű képanyagot hívjuk segítségül. A képek is csak azt bizonyítják, hogy az emberi értelem és érzelem, a múlt és a jövő, a fent és a lent kart karba fonva van jelen bennünk és körülöttünk, őriz meg és emel magasba. De félre a képes beszéddel...!

Az alkotó ember sorsa, hogy önmagát építi, a ráruházott feladatot teljesíti, és nem *csatlakozik le* ügyek mellé, az ügybuzgók számára pedig megközelíthetetlen marad. Az alkotó nem épül(het) be semmiféle *hazugságrendszerbe* – ez a szó a könyvben is kurzívval szedődött, nem árt az ilyet ab initio leszögezni. (*Ügyesek és ügyetlenek.*)

A múlt akkor is múlt, ha más ember, ha más család múltja, a harmonikus múlt pedig minden utód számára szolgálhat buzdító példával. A Steingassner család vajon munkaszeretéből, családi harmóniából vagy a nemzetbe tagozódás derék generációs tette okán került a novellák élére? Mintegy tiszteletadásként a legkisebb gyermek iránt, aki a novella utolsó mondatánál végzi élete első felsírását a magyar világban, és még senki nem tudja, hogy a XIX. századforduló megbecsült alkotója, Tömörkény István lesz belőle. (*Induló vonatok háza.*)

A „nemzeti nagycsalád” után a saját felmenők vonzó balgaságát is őrzi az emlékező ember, főként, ha arra rábeszélni vagy éppen arról lebeszélni akarja az olvasót. A balgaság a lovak szeretete, ami derék kapcsolatkeresés a természettel, de lóversenyezés formájában aligha örökségteremtő szenvedély. A nagymama (akkor még ifiasszony!) a nagyapát akarja lebeszélni, aztán (hamarosan!) maga is lelkes lovasz lesz, az utódokra pedig az örömszerzés szenvedélye marad, a fősvénység elutasítása, mindkettő dicséretes erény. (*Nagyapai örökség.*)

Súlyos töprengések, szívhez szóló tanácsok szegélyezik az elbeszéléseket, az ember és ember közötti kapcsolatoknak száz arca van, s e százból nem mindig a legrokonszenvesebb mutatkozik meg. *Szólítsd meg a szembejövőt, mert másképp elveszítéd!* – tartja a keleti bölcs, korunk európaija hajlamos elhárítani magától e figyelmeztetést. A kutya nem, különösen az erdő sejtelmes rengetegében élvezkedő eb. Az erdő végtelen anyagból, színből és formából áll, ha akarjuk, részesei lehetünk az ezerlevelű kincsnek. A szomjas jószág inna a tó vizéből, de a horgász birtokháborítást ordít a kutya és gazdája felé. *Én a halak pártján vagyok!* – nyilatkozik vissza az erdőjáró gazda. Ám ekkor rob-

banás morajlik közbe, a halbiológus áramfejlesztő pisztrángot hozott magával (mentett ki) Dél-Amerikából, e rájaforma lény okozta a riadalmat. A véletlen, a jó szándék, a hangos szó vagy a négy lábú szomjúsága időnként váratlan következményeket idéz elő. (Késhal.)

Nincs ajtó a bejáraton, de hogy is volna, amikor a hajléktalan pár a város alatt, a csatornában lakik már kilenc éve. Álmaikat keresik és megtalálják, olyan álmokat, amelyekre a *felvilágban* nem volna megoldás. A férfi (aki valamiféle írástudó lehetett város lakó korában) *följegyzéseket* készít és juttat el az újság számára, amelyek idővel kötetbe szerkesztődnek. Lelkes felvilági olvasója is támad, aki tanítvány kívánna lenni a följegyzéseket végig gondoló és följegyző mellett, neki azonban fontosabb a páros harmónia – a világ ajtó nélküli végén. (Nincs ajtó.)

Menekülés vagy igényes perifériára húzódás mozgatja a kötet címadó novelláját is (Csokonai *nemes utalásnak* nevezte kétszáz éve), a megtisztulás, a magány, az emberi lélek nyugalma és kiteljesedése vezeti dr. Werth-et is, aki a maga városából az erdő barlangjába húzódik át, a Doktort és a W-t elhagyja, nevét *vert* alakban használja, e fogyatkozástól azonban gazdagabb lesz. Váratlanul egy ismeretlen gyermeklány csatlakozik hozzá, más ország, nyelv és nép szülte, aki egy igazabb és letisztultabb világot sejt, aki a társadalom peremvidékét a világ közepének érzi (Olajfában lakozó.)

Kivonulás és menekülés után tévelygés vagy akár tántorgás viszi a két színészt-barátot a kőfejtőbe, valamiféle előadásra vagy inkább tombolásra. Persze, maga a kőfejtő is világvégi hely, a felvilágnak és az alvilágnak a találkozási pontja, ahol a másik világ közelségét megérezni lehet, de megérinteni még nem, legfeljebb vágyakozni utána. A színészek nyelve (a menekülő színészeké) a hangorkán, a táncorgia, amelyet időnként néma csend keretez. És nincs közönség, nincs taps, se meghajlás, karmester, se reflektor. E színházi funkciókat, reakciókat maguk (magukban) idézik fel, élik át, hiányolják, és a világzaj mámorából csak lassan ébrednek. És indulnak, tévelyegnek tovább, mert *a világ tele van megváltatlan emberekkel*. (Előadás a kőfejtőben.)

Az emberek vonulásának azonban nincs vége, sőt, mintha még súlyosabb ideje következne el: amikor tömegesen szállítják őket, nem tudni, kik, nem tudni, kiket és miért. Talán a múlt idéződik fel ebben a legnyomasztóbb lidércnovellában, és csak reménykedhet az olvasó, hogy nem a jövő árnya vetődik előre. A vasúti transzportot robbanás veti széljé (már megint robbanás), ezúttal a hídon. Holtak és roncsok hullanak egymásra, és ketten maradnak csak életben. A férfi és a nő új életet kezd, de a pusztulás nyomai körülveszik őket, vagy talán maguk idézik fel a közelmúltjukból, a régebbi múltból, talán az emlék vezérli őket élet felé, a halál felé, de lehet, hogy csak a felébredés (felrettenés) felé egy lidérces álomból. (Isten szakadékos terein.)

A kert (a világkert) mintha ama paradicsomkert visszatérése volna, de mintegy el-lenkezőjére fordulva. Az újkori kert a világ elemeinek roncsait, torz tömegét ömleszteti összeszét, logikátlanul és harmóniátlanul. Élet és érték nincs, a tárgyak kémiai elemekre bomlanak széljé, a világ összezsugorodik, riasztó fantáziakép lesz belőle. (A kert.)

Aztán mintha visszakanyarodna a világ a kezdetekhez, vagy még annál is régebbre. Az emlékek közt tallózó szerző gyermekkori otthonába téved vissza, amelyben mintha minden a helyén volna, pedig semmi sincs a helyén: édesanyja, testvére kihalt belőle, sötétség és félelem közt tapogat... az emlékező felnőtt, a rettegő kisgyerek? Miközben görcsösen mondogatja (magának – bátorításul vagy az olvasónak – végső útbaigazításul?): *Ébredj fel!* – illet az álmod magáról lerázó gondolat vagy mond ki. Pedig riasztó a felébredés, szédítő magasság szélén tántorog, és küzd a vággyal, hogy a mélybe vesse magát. De mégis marad a toronyház peremén, figyelmét egy azonosíthatatlan állat vonja magára, és újra: *Ébredj fel!* – és szuszogás, amely azonban már nem az állaté, hanem az álmodtól szabadulót, aki az éjszakától menekül – sőt, talán megmenekült. Miközben a novella homlokán zord szentencia figyelmeztet: *Az átmenettől féltünk, mely a véghez vezet, de nem a haláltól!* - hát, ki tudja?! (Minden kételynek ellenszegülő sötétben hatalmas elem.)

A tévelygések után végül a visszatérés tartja fogva a novellafüzér üzött hősét (ha illik rá ez az elnevezés!), a gyermekkor bukkan fel (vagy kúszik elő), ezúttal feketében, miként a színvakok látómezejéről hiányzik a tarkaság. Füstös mozdonyt lát, elaggott vadgesztenyét, a játszótér rácsok közé záródott, a gyepp, a homok beton tepsivé ridegült. A lakóházban szánni való öregek lézengenek, az édesanyja (akiért az élethosszú utat megtette) csaholó vérebet tart pórázon, amely a látogatóba visszaérkező gyereket (már régen felnőttet) elriasztja, kiugatja a szülői házból. (Fekete Mikulások.)

Marad az éjszaka, a múltidézés, élmény és öröm múltóban, helyette félelem és bizonytalanság. És az idősödő férfiember is felsóhajt (valahol a magyar éjszakában): *Nekünk ilyen ünnepeink vannak: kiheverhetetlen... mert bennem minden évben újra leverik a forradalmat. Az éjszakai égbolt a végtelen távolban, és mégis közeledik, egészen közel jön.* (Karnyújtásra az éggel.)

Sorssal, végzettel, emlékekkel és vágyakkal viaskodik az író, a botladozó hős és az olvasó, aki riadtan veszi észre időnként, hogy a komor és baljós, de mindannyiszor megtisztulni akaró novella róla-rólunk szól, nekünk szól, hogy... Miért is?

Csernák Árpád novelláit különös módon ölelik, keretezik, tágitják Ország László természetfotói. A világ mélyére és magasára egyaránt elérnek ezek a képek, a fák, a vizek és a kövek remek hármását teremtik meg, az erdő méltóságát, az elhagyott kőbánya kietlenségét. A biblikus olajfa és a dunántúli mandulafa baráti kéznyújtását, a csendet és a csobbanást, a serény halász nagy fogását és a vízbe veszett csónak körvonalait. És a jeget, az egymásra torlódott jégtáblák tucatjait, a fát, amely felszólítja az alatta megálló élőt, hogy tekintszen fel rá, és felejtse rajta tekintetét.

Mert ember és természet egyenértékűen van jelen a könyvben, külön a saját törvényeik szerint, és együtt a teremtés ősi akarata szerint, amely egymás megértésére, egymás megóvására és szeretetére int.

(Stádium Kiadó, Budapest, 2017)

Révész György

Viczai Péter: Gennagyij Nord, avagy az „ismeretlen Viszockij...”. Versek, dalok, anekdoták

Az énekmondók ma is velünk vannak, mint ahogy mindig is velünk voltak az emberiség történelme során. Mellénk telepedtek a tábortüzeknél, középre penderültek a vásár forgatagában, bókoltak a várudvaron, vitézek gyűrűjében regéltek a nagy csaták hőseiről, vigasztalták a bujdosókat. Ma alkalmi színpadokon vagy aluljárókban, ritkábban előadótermek színpadain énekelnek tréfás, szomorkás vagy éppen szerelmes dalokat, néha szenvedélyeket szítanak és ellenállásra biztatnak, miként legendabeli makacs elődeik, a walesi bárdok.

Az énekmondók, bárdok, igricek rendszerint sokoldalú – újmódi kifejezéssel multifunkciós – művészek: többnyire maguk szerzik a maguk írta versek zenéjét, és maguk is adják elő azokat. Nemkülönben Gennagyij Nord is, akit a magyar közönség szinte alig ismer, hiszen magyar nyelven korábban mindössze néhány alkalommal, éppen az Agria számainak hasábjain olvashattuk írásait a magyar és orosz nyelven egyaránt rendszeresen publikáló, világot járt, jeles Viszockij-kutató és fordító, Viczai Péter tolmácsolásában.

Aligha véletlen, hogy az orosz nyelvvel, kultúrával, művészettel foglalkozó írástudók közül éppen egy Viszockij-kutató figyelt fel Nordra, s nyilván nem véletlen a kötet alcíme sem: „*az „ISMERETLEN VISZOCKIJ...”*” S bár Nord nagy tisztelője a legendás elődnek, maga is ápolja emlékét, Viszockij-követőnek aligha nevezhető. A rokonítás azonban óhatatlanul adódik már csak a közös műfaj – a szerzői dalok – és a közös fő téma, az orosz lélek, az orosz világ okán. Leonyid Volodarszkij¹ azonban további közös vonásokra is felhívja a figyelmet orosz nyelvű ajánlásában: „*Nem csak a karakterek hasonlóságáról, vagy, még inkább, a vérmérséklet hasonlóságáról van szó, hanem az ország, a világ történéseire való érzékeny odafigyelésről.*”²

E mellett tagadhatatlan, hogy a tragikus sorsú orosz bárddal való – közel négy évtizeddel ezelőtti – személyes találkozás meghatározó jelentőségű volt az ekkor még éppen csak szárnyait bontogató Nordra. E találkozásra Viszockij 1980-as kalinyingrádi látogatása során került sor. (Viszockij koncertjének emlékét ma

¹ Leonyid Volodarszkij a magyar irodalom avatott tolmácsolója, Füst Milán Fordítói Nagydíjas kortárs orosz költő.

² Ford. R. Gy. – A bilingvis kötetben – rögtön az elején – ez az egyetlen írás található magyar fordítás nélkül. Igaz, az orosz olvasónak van címezve, de talán szerencsésebb lett volna ennek is közölni a fordítását.

szobor és emléktábla is őrzi az egykori keletporosz ékszerdobozban). Nord ugyanis – bár Belorussziában született – kisgyermekkorától Kalinyingrádban élt, járt iskolába, és itt bontogatta szárnyait. Huszonhat évesen már rutinos előadónak számított, aki túl volt az első – házi stúdiójában rögzített – hangfelvételeken is. A Viszockijjal való találkozás történetét is olvashatjuk a kötetben Viczai *A modern kor bárdja, avagy a mai Viszockij?!* című tanulmányában.

Nord előadásmódja azonban nem olyan nyers, mint Viszockijé, versei, sanzonjai könnyedebbek, helyenként kifejezetten szentimentálisak. Persze, a kor is más, a körülmények is mások. Nem, mintha Nord élete sokkal kellemesebb lenne. Ahogy Volodarszkij a könyv elején írja a már idézett ajánlásában: „*Természetesen mindenkinél saját valósága van. Az egyik a «nagy és hatalmas» Szovjetunió idején élt, amikor tilos volt minden, aminek köze volt a szólásszabadsághoz. A másik napjaink feszültségekkel terhes, saját útját kínálódva kereső Oroszországban. Viszockij ráadásul rémálmaiban sem képzelhette, hogy Oroszország és Ukrajna valaha is nem ugyanannak az államnak a részei, sőt, ellenséges országok lesznek. Nordnak viszont a Donyec-medencében zajló események, a testvérgyilkos háború – napjaink történelmi ténye!*” Nord maga így reagál az említett konfliktusra: „*Felérni ésszel, nehéz már nagyon, / Donyeck, hol fegyver a térség ura, / Fény, nyugalom s víz kevés vagy, / Tán az (új) orosz-ukrán sors fintora. // Vagy a rokonvér tán csak ennyit ért, / Vagy túlteng az ügybuzgó jellem? / Megértem, hogy testvér a testvéért, / Azt viszont nem, ha egymás ellen!*” (Gennagyij Nord: *Új-Oroszország. Ford: Viczai Péter*).

Persze, az ukrán–orosz konfliktust megelőző évek sem múltak el fegyverropogás nélkül. És Nord, akinek apja II. világháborús veterán, keserűen írja: „*Ki mondta, hogy a háború nagy, vagy kicsi? / Ki mondta, hogy méret szerint különböznek? / A háború, hol fiaink halnak, nagy és kicsi, / A háború, hol katona, hit, remény egyesülnek!*” (Gennagyij Nord: *Háború. Ford: Viczai Péter*).

A verseket és dalokat a kötetben viccek és aforizmák követik. Ezek némelyike csak egy fintor, de van közöttük olyan is, amely egy-két sorba sűrített kabarétréfa, némelyik meg éppenséggel korrajznak is beillik. Közös sajátosságuk fanyar, keserűség, néha kifejezetten vaskos, már-már a fekete humorhoz közelítő hangvételük. Ízelítőül néhány ezek közül:

„– Doktor úr, a beteget elvesztettük.

– Majd ha találunk egy másikat, akkor szóljanak. Addig elmegyek enni.”

„Ha az ember élni akar, az orvostudomány tehetetlen.”

„A mennyországba vezető út a létminimum alól indul.”

„Furcsa idők járnak: a telefon gombmentes, az ajtó kilincsmentes, a kapcsolat érzelmentes, az ember agymentes.”

Akár az előbbieket folytatásai is lehetnének, mégis, kötöttségük okán külön fejezetbe kerültek a rímbe szedett, négy soros szösszenetek. Ez a sajátosan nordi műfaj, az ún. *ljaguhi*. Bár műfaji megjelölésként nem szokás lefordítani, a szó eredeti jelentése akár „békák” is lehetne. (Némi fantáziával „vartyogás”-nak is fordíthatnánk.) Kötetbeli gyűjtőcímük mindenestre egyszerűbb: *Négy sorosok*. Álljon itt e rímbe szedett humoros művek közül is néhány:

„Orosz hon egy bizarr eset / Világos ez mindenkinek. / Kormányozni ugyan lehet, / De hasztalan! S ugyan, minek?”

„A jövőre nézve hasznos, / Így földünkről tudnod kell: / A józan ész itt nem honos, / azt más bolygón leled fel.”

Külön meg kell említeni, hogy az orosz nyelv klasszikusokon pallérozódott ismerője Nord olvasása közben bizony el-elakad. Ember legyen a talpán, aki a modern orosz nyelv és különösen a Nord által magától értetődő természetességgel használt szleng kifejezéseit, fordulatait átültetni vállalkozik. Mert csak átültetni lehet, lefordítani nem – lévén a két nyelv gondolkodásmódja annyira különböző. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy ugyanazok a szavak, mondatok gyakran egészen más mögöttes tartalmat nyernek Budapesten, mint Moszkvában, vagy éppen Donyeckben. Viczai Péter sikerrel kerülte el a buktatókat, tanulmányai, műfordításai sikerült hitelesen bemutatnia korunk egyik kimagaslóan termékeny és népszerű orosz szerzőjét, előadóművészt, televíziós személyiségét.

A kötet – bár főszereplője egyértelműen Gennagyij Nord – egyúttal tisztelgés Vlagyimir Viszockij emléke előtt is. Érthető tehát, hogy – Nord és Viszockij életrajza és a Viszockij életét, munkásságát bemutató irodalomjegyzék előtt – a könyv Nord Viszockij című versének részletével fejeződik be: „*Hajnalfénye az új napnak, / Vonatfüty és zakatolás, / Örök létet ad a dalnak, / Nincs megállás, nincs megállás...*” (Gennagyij Nord: Viszockij. Részlet. Fordította Viczai Péter).

A szerző dr. Viczai Péter orosz nyelv-tanár, műfordító, a Budapesti Gazdasági Egyetem docense, az orosz nyelv és kultúra lelkes magyarországi propagátora, Viszockij életművének legjelentősebb – Oroszországban is elismert – magyar kutatója.

A hét ív terjedelmű bilingvis kötet a Hungarovox kiadónál jelent meg 2018-ban. Szerkesztette Viczai Péter, lektorálta Trombitás Endre, anyanyelvi lektor Viczai Natália, a borítóterv Pereszlényi Helga munkája.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2018)

Hajdrik József

Tövismadárként álmodom

1.
Nem fáj lándzsám hegyének szúrása,
Gyöngé ágak között veres vértestem.
Ha rám talál a tövis hevült kedve,
Szívemig ér mint méhek zúgása.

Vészt jósol a kín krisztusi csendje,
Ebből táplálkodik létem fájdalom.
Nehéz keresztet hagyj, hogy hordhassam,
Amit táplállok, az gyötör rendre.

Nem tudom e szenvedés meddig tart?
Urunk kérges tenyere a két part.
Megnyugtat szívének hűsége engem!

Fékevesztett suhanás az élet!
Gyakran elmondom, nincs mitől félnem.
Tövismadara lettem az Istennek.

2.
Tövismadara lettem az Istennek.
Szeret, mert fennen hirdetem nevét.
Boldog vagyok, mint ki lelki szegény,
Kemény szótól eltörhet az intelem!

Végzetnek sarával bekent a Földön!
Felhő fedi el karcos homlokát.
Búzám közé hintette konkolyát,
Mégis a jó magtól várja, hogy győzzön!

Éden kertjében soha nem jártam,
Hiába kopott két fáradt lábam.
Szívével ígérte a hű szerelmet!

Egyre csak vágyam lopott csókokra,
Hitem épült álságos bókokra.
Ettől maradt üres csillagszekerem!

3.
Ettől maradt üres csillagszekerem!
Mit ér a múlt? Félek felizgatna!
Torkom mélyén feslett színek zaja.
Cinkosként árulja vágyát a csendnek.

Legyen az, amit akaratból érzek,
Madárként lépem meg a végtelent.
Nem tudom, miért jók a vélt szegek,
Forr vérem, mi a bőröm alatt éget.

Célom, hogy hűségemet megtarthassam!
Azt ami oly szép s bennem halhatatlan.
Átír a Fény, és leszek majd prána.

Sarlóív szememnek kék tüze kérdi:
Meri-e sorsom bárki megítélni,
Mert nem adott termést létem fája.

4.
Mert nem adott termést létem fája,
Tört szegletkövem tétován megingott.
Otthonomban kedvem búbjától ringott,
Matt köd feszül rá a bíbor tájra.

Ahol éltem onnan elkerültem.
Szár az fű helyett, várt a keskenyült út.
Ám, ahova értem túl mély volt a kút,
Kútfoimtól lassan megszédültem.